



Länsstyrelserna



Familjevård genom paraplyorganisationer

Förord

Socialnämnden har i socialtjänstlagen ett uttalat ansvar att sörja för att den som behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna tas emot i ett familjehem eller i ett hem för vård eller boende. Med familjehem avses ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran eller vuxna för vård och omvårdnad och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt.

För att de personer som placeras i familjehem ska få insatser av god kvalitet som är anpassade till deras behov ställs höga krav vid rekrytering av hemmen liksom på stöd till dessa efter att placeringen är genomförd. Ett antal företag och organisationer har byggt upp konsulentstödda verksamheter, även benämnda paraplyorganisationer, vilka har som syfte att hjälpa kommunerna med rekrytering av och stöd till familjehem. Det har i vissa avseenden funnits oklarheter kring paraplyorganisationernas verksamhet. Bland annat har frågor såsom avgränsningen gentemot tillståndspliktiga verksamheter, bestämmelserna om förmedling av barn, sekretessbestämmelser och insatser under pågående placering varit föremål för diskussioner.

För att bringa klarhet i hur paraplyorganisationerna arbetar och vilka uppdrag de får från kommunerna har länsstyrelserna i Blekinge, Hallands, Jönköpings, Kalmar, Kronobergs och Skåne län genomfört en tillsyn av de företag och organisationer i enskild regi som erbjuder konsulentstött familjehemsvård.

Syftet med tillsynen har bland annat varit att kartlägga omfattningen och kvaliteten i verksamheterna samt att granska vilka uppdrag kommunerna ger till dessa. Resultatet av tillsynen redovisas i denna rapport.

Ann-Christine Petterson
Blekinge län

Benny Torstensson
Hallands län

Iris Dovrén Råsbrant
Jönköpings län

Stig Lindahl
Kalmar län

Britt Segerberg
Kronobergs län

Gunvor Landqvist
Skåne län

Innehåll

Förord.....	1
Innehåll.....	3
Sammanfattning	5
1 Inledning.....	7
1.1 Metod och genomförande	7
2 Redovisning av de verksamheter som ingått i tillsynen.....	8
2.1 Länsstyrelsens kommentarer	8
3 Resultat av granskningen.....	10
3.1 Gällande regler	10
3.2 Vem gör utredningen av familjehemmet.....	10
3.2.1 Barn	10
3.2.2 Vuxna	10
3.3 Vilka metoder och riktlinjer används vid utredningen	10
3.3.1 Barn	10
3.3.2 Vuxna	11
3.3.3 Länsstyrelsens kommentarer	11
4 Beslut om placering och omplacering	13
4.1 Barn	13
4.2 Vuxna.....	13
4.3 Länsstyrelsens kommentarer	14
5 Uppföljning av placering	15
5.1 Barn	15
5.2 Vuxna.....	15
5.3 Länsstyrelsens kommentarer	16
6 Organisationernas tillgänglighet.....	17
6.1 Länsstyrelsens kommentarer	17
7 Personalens kompetens.....	18
7.1 Barn	18
7.2 Vuxna.....	18
7.3 Länsstyrelsens kommentarer	18
8 Dokumentation under verkställighet.....	19
8.1 Barn	19
8.2 Vuxna.....	19
8.3 Länsstyrelsens kommentarer	20
9 Subutex/metadon	21
9.1 Länsstyrelsens kommentarer	21
10 Vad anser familjehemmen.....	22
10.1 Paraplyorganisationer som vänder sig till barn:	22
10.2 Paraplyorganisationer som vänder sig till vuxna	22
10.3 Förslag från familjehemmen på förbättringsområden.....	22

Sammanfattning

Tillsynen som genomförts har gett en bild av verksamheter som engagerat arbetar med familjehem, utsatta barn och vuxna. Verksamheterna har vuxit fram under senare år och har fyllt luckor i familjehemsvården. En av organisationernas styrkor är att de är lättillgängliga för familjehemmen. När hemmen behöver kontakt finns konsulenterna beredda. Familjehemmen upplever också att personalen i organisationerna är kunniga.

Tillsynen har visat att rollfördelningen mellan organisationer och socialtjänsten ibland har varit oklar. Lagstiftningen visar dock tydligt att ansvaret för all myndighetsutövning ligger på socialnämnden. De uppgifter som socialnämnden kan anlita organisationerna för är stöd till familjehemmen, rekrytering och behandlingsinsatser som sker i familjehemmen av anlitade konsulter.

Följande punkter sammanfattar länsstyrelsernas bedömning:

- ❖ Socialnämnden har det övergripande ansvaret.
- ❖ Socialnämnden har, som ett led i sin myndighetsutövning, ansvaret för att familjehem utreds.
- ❖ Socialnämnden ska formulera ett tydligt uppdrag till familjehemmet och organisationen
- ❖ Socialnämnden har alltid ansvar för att en placering i familjehem följs upp.
- ❖ Varken barn eller vuxna kan placeras i en organisation. Av placeringsbeslutet ska framgå att placeringen sker i ett namngivet familjehem.
- ❖ En omplacering kan endast beslutas av socialnämnden.
- ❖ Regler om dokumentationsskyldighet gäller även paraplyorganisationer

1 Inledning

Vård i familjehem är i dag den dominerande vårdformen för barn och ungdom som behöver vård utanför det egna hemmet. Som regel ska denna vårdform prövas före vård i institution i de fall barn och ungdom behöver beredas vård utanför det egna hemmet. Att vård i familjehem i flertalet fall anses överlägsen vård i institution beror på den nära anknytningen till vuxna föräldraersättare och den känslomässiga relation som uppstår mellan dem och barnet. Detta är oftast en förutsättning för barnets utveckling till en trygg, harmonisk och väl fungerande människa. Vård av barn och ungdom som inte längre kan bo i sina egna hem bör därför ges på ett sådant sätt att förhållandena för barnet så litet som möjligt avviker från den unges normala förhållanden.

Det saknas lika ingående lagstöd när det gäller familjehem för vuxna som för barn, men länsstyrelserna gör bedömningen att regelsystemet bör tillämpas på likartat sätt för att socialnämnden ska kunna garantera vård av god kvalitet.

Paraplyorganisationerna har vuxit fram i en gråzon som lett till tveksamheter om laglighet och lämplighet. Det gäller väsentliga områden inom socialtjänsten såsom ansvar för utredning, behandling, uppföljning, tystnadsplikt och sekretess, regler för dokumentation, vad som är myndighetsutövning, bestämmelserna om förmedling av barn, avgränsningar gentemot de tillståndspliktiga verksamheterna samt tillsynens räckvidd.

Länsstyrelserna i Blekinge (deltar endast i kartläggningen), Halland, Jönköping, Kalmar, Kronoberg och Skåne har under 2005 genomfört tillsyn av företag och organisationer i privat regi som erbjuder s.k. konsulentstödd familjehemsvård även kallade paraplyorganisationer. I rapporten användes dessa benämningar synonymt. Tillsynen skedde med stöd av 13 kap 3 § socialtjänstlagen (SoL).

Syftet med tillsynen har varit att

- Kartlägga omfattningen av och kvaliteten på denna verksamhet
- Granska vilka uppdrag kommunerna lägger ut till paraplyorganisationer
- Beskriva paraplyorganisationerna och göra jämförelser mellan länen

1.1 Metod och genomförande

Länsstyrelserna har i det inledande skedet samlat information från kommunerna genom en enkät. Härigenom har kartläggning skett av vilka organisationer som användes under år 2004 i respektive län samt vilka placeringar kommunerna hade den 15 januari 2005. I tabellen redovisas endast de organisationer som har säte i något av sydlänen. Utöver dessa organisationer finns flera med säte i andra län som har kontakt med familjehem i sydlänen, till exempel Credo, Nålden och Baggium. I tillsynen har företrädare för samtliga organisationer med säte i något av sydlänen (exklusive Blekinge) intervjuats liksom ett antal familjehem. Familjehemmen kan vara belägna även i andra län än där paraplyorganisationen har sitt säte.

2 Redovisning av de verksamheter som ingått i tillsynen

Organisationens Namn	Anlitade av kommuner i sydlänen under 2004		Antal placerade från kommuner i sydlänen 15/1 2005		Antal familjehem hos respektive organisation hösten 2005
	Barn	Vuxna	Barn	Vuxna	
Halland					
Styrmansgården, Laholm		X			8
Lejongårdar, Laholm		X		6	3
Revive i Halmstad		X		1	4
Skåne					
FAMN, Malmö	X		1		3
Ramlösa social utveckling, Helsingborg	X	X	1	6	42
FRIAB, Malmö	X	X		9	15
VoB Syd	X	X	15		0
RFHL uti Lund	X	X		4	4
Familjeforum, Lund	X		2		0
Makbo AB, Eslöv	X		2		2
Ideva Familjecenter, HBG	X		1		0
Kronoberg					
Stiftelsen Smålandsgårdar	X	X	6	5	28
PS Vårdkonsult		X		2	2
Jönköping					
Familjevårdsgruppen Jönköping	X		11		15
Svenska Revansch AB Jönköping		X		1	20
Vialin AB, Vetlanda	X		2		2
Blekinge					
Blekingegårdar		X		3	
Summa			41	37	148

2.1 Länsstyrelsens kommentarer

Sammanlagt fanns 17 paraplyorganisationer i sydlänen under 2004 och början av 2005. I alla län utom Kalmar län fanns en eller flera organisationer.

Kommunerna i sydlänen anlitar även organisationer i andra delar av landet för placering i familjehem. Som framgår av tabellen har organisationerna i sydlänen ett betydande överskott av familjehem som kan användas av kommuner utanför sydlänen.

Jämfört med det totala antalet familjehemsplaceringar av barn och vuxna som redovisas i Socialstyrelsens årliga statistik innebär detta att knappt 3 % av de barn som placeras och att ca 58 % av vuxenplaceringarna i våra län sker via organisationerna.

3 Resultat av granskningen

3.1 Gällande regler

Med familjehem avses ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran eller vuxna för vård och omvårdnad och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt. (3 kap 2§ socialtjänstförordningen, SoF)

Ett barn får inte utan socialnämndens medgivande eller beslut om vård tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om honom eller henne.

Socialnämnden får inte lämna medgivande eller fatta beslut om vård utan att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet är utredda. Om nämndens prövning gäller ett hem i en annan kommun, skall nämnden informera och samråda med den kommunen innan den fattar sitt beslut. (6 kap 6§ socialtjänstlagen, SoL)

3.2 Vem gör utredningen av familjehemmet

3.2.1 Barn

Samtliga paraplyorganisationer gör någon form av utredning av tilltänkta familjehem. Omfattningen varierar från att man har ett förberedande samtal för att avgöra familjehemmets lämplighet till att paraplyorganisationen på egen hand genomför en familjehemsutredning. Det förekommer också att utredning genomförs på uppdrag av socialtjänsten. I en av organisationerna beslutar socialnämnden att barnet ska få bistånd med utredning och behandling vid organisationen. Övriga kontakter med myndigheter och register tar placeringskommunen som även svarar för kontakten med familjehemmets hemkommun.

3.2.2 Vuxna

Organisationerna gör utredningen av familjehemmet och begär med stöd av fullmakt utdrag från rikspolisstyrelsen, kronofogdemyndigheten och socialregistret eller ber familjehemmet att inkomma med dessa uppgifter. Någon kontakt med familjehemmets hemkommun sker inte. Placeringskommunen gör inte alltid egna utredningar.

3.3 Vilka metoder och riktlinjer används vid utredningen

3.3.1 Barn

Någon typ av djupintervju liknande Kälvestensmodellen används och ibland har externa resurser till exempel psykolog anlätts för tolkning. I något fall har uppgetts att en förkortad variant har använts, vilket dock enligt organisationen, visat sig vara mindre bra i bedömningen.

En av de organisationer som erbjuder familjehem för barn uppger att följande innehåll finns i deras metodik: referenstagning, hembesök, skriftliga frågor, djupgående samtal och handledning som bygger på familjeteoretisk kunskapsmodell. Den skriftliga dokumentationen

bygger på BBIC's modell. Blivande familjehemmet besvarar före djupintervjun ett formulär med ett stort antal frågor. En av organisationerna har utvecklat en modell som bygger på reflekterande team.

3.3.2 Vuxna

Kälvestensmodellen uppges inte vara lika viktig vid vuxenplaceringar som för barnplaceringar och andra frågeformulär har utvecklats. Det varierar om det finns riktlinjer för bedömning av familjehemmen. Någon organisation uppger att minst 5 års dokumenterad drogfrihet krävs för att bli godkänd. Trafikförseelser, till exempel, fortkörning kan godkännas. Trafiknykterhetsbrott är aldrig OK. Det förekommer att ensamstående godkänns som familjehem för både barn och vuxna.

I tillsynen framkommer inte att organisationerna har samråd med den kommun där familjehemmen är belägna.

3.3.3 Länsstyrelsens kommentarer

Socialnämnden har som ett led i sin myndighetsutövning ansvaret för att familjehem utreds. Socialnämnden har alltid ansvaret för det placerade barnet och för att vården följs upp. Ansvaret är detsamma hur ett familjehem än rekryteras. Ansvars- och rollfördelning mellan socialnämnden och verksamheter som rekryterar och stödjer familjehem behöver förtydligas i lagstiftningen.

Familjehemsutredningen bör syfta till att utreda familjehemsföräldrarnas vilja och förmåga att ge barnet den omsorg som barnet behöver. Familjehemsföräldrarnas förmåga att tillgodose barnets särskilda behov bör alltid utredas. En fördjupad kunskap om familjehemsföräldrarnas personliga förmåga i förhållande till behovet hos det barn som ska placeras är en förutsättning för att socialnämnden ska kunna avgöra om hemmet i fråga är lämpligt. Utredningen ställer alltså stora krav på utredaren, inte minst när det gäller kunskaper om barns förutsättningar och behov.

När det gäller innehållet i en familjehemsutredning kan ledning hämtas i 6 kap 7 § SoL som anger vilka förhållanden som barnet bör kunna tillförsäkras i det nya hemmet. Av den bestämmelsen framgår att den unge i det nya hemmet ska kunna garanteras en god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden. Den unge ska också kunna erbjudas en lämplig utbildning.

Om det eventuella familjehemmet ligger i en annan kommun än i den kommun som utreder familjehemmet kan det vara svårt för den beslutsfattande nämnden att ensam göra en så fullständig prövning av hemmets lämplighet som regeln i 6 kap 6 § SoL förutsätter. Det föreligger därför en skyldighet att samråda med socialnämnden i den kommun där hemmet är beläget innan beslut om vård tas. Härigenom uppmärksammas även den andra nämnden på att det inom kommunen kommer att finnas ett barn, vilket den nämnden som en följd av sitt yttersta ansvar också har en skyldighet att värna om.

I "Källan till en chans" (SOU 2005:81) framkommer att det ibland förekommer brister i socialnämndernas formulering av uppdrag till familjehemmen. Avtal mellan socialnämnden och familjehemmet saknas och kan i stället vara upprättat mellan en verksamhet som rekryterar och stödjer familjehem och familjehemmet. Detta kan leda till att det blir oklart för

familjehemmet vilket uppdrag de har och vem som är uppdragsgivare. Det får inte råda några som helst oklarheter om vem som är uppdragstagare och uppdragsgivare.

Den genomförda tillsynen visar att organisationerna gör någon form av utredning och att denna ibland sker på uppdrag av socialtjänsten. Tillsynen har också visat att det inte alltid görs en utredning från socialtjänstens sida. Enligt länsstyrelsernas mening måste ett förtydligande göras av att socialtjänsten har ett utredningsansvar.

Samråd bör enligt länsstyrelsernas mening, ske med den kommun där ett familjehem för vuxna är beläget innan placering sker för att förvissa sig om att familjehemmet kan ge god vård.

Det är en fördel om organisationerna använder beprövade metoder i sina urval av familjehem, men eftersom socialtjänsten ändå har ansvar för att utreda och godkänna familjehemmet är det en fråga som får bedömas av organisationerna mot bakgrund av deras roll.

När socialtjänsten begär organisationers hjälp för att få förslag på lämpliga familjehem bör socialtjänsten förvissa sig om vilka kriterier organisationerna använder sig av för att bedöma kvaliteten i ett familjehem. Det kan ifrågasättas om ensamstående personer har tillräckliga resurser för att tillgodose de placerades behov.

4 Beslut om placering och omplacering

Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt.

Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv. (4 kap 1§ SoL)

Socialnämnden skall sörja för att den som behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna tas emot i ett familjehem eller i ett hem för vård eller boende.

Socialnämnden ansvarar för att den som genom nämndens försorg har tagits emot i ett annat hem än det egna får god vård.

Vården bör utformas så att den främjar den enskildes samhörighet med anhöriga och andra närstående samt kontakt med hemmiljön. (6 kap 1§ SoL)

Socialnämnden ska i fråga om barn placerade i familjehem medverka till att de får god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden, verka för att de får lämplig utbildning, lämna vårdnadshavarna och dem som vårdar sådana barn råd, stöd och annan hjälp som de behöver. (6 kap 7§ SoL)

Enskilda personer eller sammanslutningar får inte bedriva verksamhet som syftar till att förmedla barn till hem som avses i 6§. (6 kap 10§ SoL)

4.1 Barn

Tillsynen har visat att beslut att placera eller omplacera barn i familjehem fattas antingen av socialnämnden eller av organisationen. En organisation uppger att alla beslut att placera barn i familjehem fattas av respektive socialnämnd. I en annan organisation har socialnämnden fattat beslut att placera ett barn i organisationen för utredning och behandling. Två organisationer uppger att de håller sig utanför placeringarna vilket torde betyda att socialnämnden fattar beslut om placering.

Socialnämnderna är angelägna om hjälp att skaffa fram ett lämpligt familjehem när det kontaktar en organisation. Organisationens uppgift är, när familjehemmet väl är rekryterat och utrett, att stödja familjehemmet. Några av organisationerna ordnar också utbildningar och sociala aktiviteter för sina familjer. Vid placering av barn förekommer att behandlingsarbete sker genom ett speciellt program som också omfattar biologisk familj och barnets övriga nätverk.

I en organisation för barn är VD och ägare av verksamheten även familjehem tillsammans med sin hustru. Hustrun är anställd som administratör i verksamheten.

4.2 Vuxna

Organisationer riktade till vuxna tecknar ofta avtal med socialnämnderna vilket innebär att den enskilde placeras i organisationen som sedan placerar och omplacerar den enskilde. Oftast sker dock ett samråd med ansvarig nämnd.

Paraplyorganisationer som vänder sig till vuxna arbetar direkt med den placerade klienten och stödet till familjehemmet ges vanligen i gemensamma samtal med klienten och familjen. Familjehemmet ska främst stå för struktur och gärna kunna erbjuda någon form av sysselsättning. Vidare kan ingå till exempel behandling av själva drogmissbruket genom subutex och/eller behandling i annan form.

4.3 Länsstyrelsens kommentarer

Enskilda personer eller sammanslutningar får enligt 6 kap 10§ SoL inte bedriva verksamhet som syftar till att förmedla barn till familjehem. Det är inte heller förenligt med bestämmelserna i socialtjänstlagen att placera ett barn i en organisation som därefter får uppdrag att utreda och placera ett barn i familjehem. När det gäller vuxna finns regler om än inte lika detaljerade i 5 kap 1c§ SoF.

När socialnämnden fattat beslut om placering är det fortfarande socialnämnden som har skyldighet att överväga fortsatt behov av vård samt att bevaka barnets eller den vuxnes intressen under placeringen.

Länsstyrelserna ifrågasätter om det är lämpligt att placera barn hos någon som är anställd i organisationen.

Det är inte förenligt med socialtjänstlagen att en organisation på egen hand beslutar att omplacera barn från ett familjehem till ett annat. Oavsett situationen är det ett beslut som endast får fattas av socialnämnden. Om organisationen på egen hand genomför omplaceringar kan detta vara ett brott mot 6 kap 10§ SoL, vilket kan leda till böter.

Enligt Länsstyrelsens bedömning är det olämpligt att organisationerna med egna beslut omplacerar vuxna från ett familjehem till ett annat även om förfarandet i dessa fall inte är förenat med sanktioner.

5 Uppföljning av placering

Den socialnämnd som har fattat beslut om vård av ett barn enligt socialtjänstlagen ska noga följa vården av barnet. Nämnden skall följa vården främst genom

1. regelbundna personliga besök i det hem där den unge vistas,
2. enskilda samtal med den unge,
3. samtal med den eller dem som tagit emot den unge i sitt hem
4. samtal med vårdnadshavarna.

Uppföljningen skall omfatta den unges hälsa, utveckling, sociala beteende och skolgång samt relationer till anhöriga och andra närstående. (5 kap 1b§ SoF)

För att följa situationen för vuxna placerade i familjehem bör den socialnämnd som är ansvarig för en sådan placering fortlöpande hålla sig väl förtrogen med förhållandena i hemmen och ge såväl dessa som de placerade behövligt stöd genom personliga besök av representanter för nämnden och på annat lämpligt sätt. (5 kap 1c§ SoF)

När ett barn behöver vårdas i ett annat hem än det egna skall en plan upprättas för den vård som socialnämnden avser att anordna. Planen skall även uppta åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvar för. (11 kap 3§ SoL)

Socialnämnden skall aktivt sörja för att den enskilde missbrukaren får den hjälp och vård som han eller hon behöver för att komma ifrån missbruket. Nämnden skall i samförstånd med den enskilde planera hjälpen och vården och noga bevaka att planen fullföljs. (5 kap 9§ SoL)

5.1 Barn

Det finns stora variationer i det stöd familjehemmen som har avtal med organisationerna får från socialtjänsten. Det är i regel inte meningen att familjehemmen ska ha egna kontakter med socialtjänsten utan avtalen bygger på att kontakterna ska gå genom konsulenterna.

En av organisationerna som vänder sig till barn verkar för att motivera socialtjänsten att besöka familjehemmen för att följa upp placeringen av barnet vilket leder till en relativt tät kontakt. Stödet till familjehemmet svarar dock organisationen för. En annan organisation vänder sig endast sporadiskt till socialnämnden.

Det förefaller som om familjehem med placerade barn kan kontakta socialtjänsten vid behov. Om socialtjänsten följer upp sin placering t ex i samband med övervägande eller omprövning av vården så sker det vid besök tillsammans med organisationen. Det finns inga exempel på att socialnämnden ger familjehemmen stöd i form av t ex handledning.

5.2 Vuxna

De paraplyorganisationer som vänder sig till vuxna ser helst att all kontakt mellan socialtjänsten och familjehemmen sker genom dem. I något fall har uppmärksamats att ett familjehem har blivit tillrättaviserat för att på egen hand ha tagit kontakt med socialtjänsten i någon fråga som har gällt den vuxne placerade.

5.3 Länsstyrelsens kommentarer

Socialnämnden har ansvaret för uppföljning och planering under placering i familjehem för både barn och vuxna och kan inte avtala bort detta ansvar. Det är anmärkningsvärt att socialtjänsten accepterar att enskild verksamhet formulerar restriktioner som strider mot socialtjänstlagens intentioner

6 Organisationernas tillgänglighet

Organisationernas tillgänglighet för familjehemmen ser lite olika ut. Utmärkande för samtliga organisationer är att de har en hög tillgänglighet för familjehemmen. I regel säger organisationerna att de är tillgängliga dygnet runt genom sin jourtelefon. De uppger även att de med kort varsel kan komma till familjehemmet vid akuta situationer dygnet runt. En organisation erbjuder dessutom avlastning till familjehemmet vid behov av kortare ledighet. Flertalet organisationer uppger att de regelbundet besöker familjehemmen för kontinuerlig handledning. Om särskilda behov finns kan organisationen medverka till att familjehemmet får extern handledning.

Flertalet organisationer uppger att de minst en gång per termin bjuder in familjehemmen till träffar i syfte att ge kompetensutveckling och social samvaro med erfarenhetsutbyte. I en av organisationerna ingår tre handledningstillfällen till familjehemmet. I en annan organisation hålls grupphandledning en gång per vecka.

6.1 Länsstyrelsens kommentarer

Bakgrunden till att paraplyorganisationerna fått en plats i socialtjänsten är att det funnits en svaghet i socialnämndernas organisationer. Det kan ifrågasättas om kontrollen av familjehemsvården i tillräcklig omfattning prioriterats av socialnämnderna. Konsekvenserna har beskrivits i tillsyn och olika forskningsrapporter. Detta förhållande har bidragit till de problem som finns i familjehemsvården, till exempel: oönskade uppbrott i vården, anmälningar om missförhållanden, familjehem som klagar på ersättning, bristande stöd och tillgänglighet till handläggare och chefer inom socialtjänsten.

När handledning sker i grupp för familjehem måste frågan om tystnadsplikt för enskildas förhållanden beaktas.

7 Personalens kompetens

Insatser inom socialtjänsten skall vara av god kvalitet.

För utförande av socialnämndens uppgifter skall det finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet.

Kvaliteten i verksamheten skall systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras.

(3 kap 3§ SoL)

7.1 Barn

Den vanligaste utbildningen för organisationernas personal är socionom, ibland med påbyggnadsutbildningar eller annan motsvarande akademisk utbildning i regel inom det familjeterapeutiska området. Det finns vidare idrottslärare, Marte-Meoterapeut, samt psykolog. I något fall saknar personal eftergymnasial utbildning.

En del av konsulenterna har tidigare yrkeserfarenhet från anställning inom kommunal socialtjänst och även erfarenhet från institutionsvård inom SIS eller den privata vården. Erfarenhet från arbete med invandrare och flyktingar från anställning på Migrationsverket finns i ett fall och erfarenhet från arbete inom Kriminalvården finns i något fall.

7.2 Vuxna

Konsulenternas utbildningar visar stor variation. Det finns konsulenter med utbildning som socionom, gestaltterapeut, alkohol- och drogterapeut, fritidspedagog och TA-terapeut. I några fall har konsulenterna erfarenhet av eget missbruk.

I något fall förekommer att samma person har rollerna som terapeut för den placerade samtidigt med rollen som handledare åt familjehemmet.

7.3 Länsstyrelsens kommentarer

Mestadels finns personal med adekvat utbildning i organisationerna. Genom att socialtjänsten anlitar organisationerna är det ytterst socialtjänsten som anger vilka kvalitetskrav som ställs. Enligt länsstyrelsernas bedömning bör utbildningsnivån vara i nivå med de krav som ställs på föreståndare för privata HVB för att verksamheten ska kunna ge god kvalitet. Samma kvalitetskrav bör ställas för organisationer som riktar sig till barn som till vuxna.

Det kan ifrågasättas om det lämpligt och etiskt att samma person har rollen som handledare för familjehemmet och terapeut för den placerade.

8 Dokumentation under verkställighet

Handläggning av ärenden som rör enskilda samt genomförande av beslut om stödinsatser, vård och behandling skall dokumenteras. Dokumentationen skall utvisa beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse. Handlingar som rör enskildas personliga förhållanden skall förvaras så att obehöriga inte får tillgång till dem. (11kap 5§ SoL)

8.1 Barn

När det gäller de paraplyorganisationer som vänder sig till barn uppger en av dessa att man i samband med att verksamheten startade för tio år sedan av Socialstyrelsen fick veta att man inte har någon dokumentationsskyldighet kring de barn som placeras. Varje konsulent för arbetsanteckningar som förvaras i en pärm och som kastas när de inte längre är aktuella. I en annan organisation finns en akt upplagd för varje familjehem där den familjehemsutredning finns som organisationen gjort och ibland även kommunens familjehemsutredning. I akten kan det t ex finnas specialistutlåtanden som rör de barn som är placerade. I en anteckningsbok förs löpande noteringar om de kontakter som sker med familjehemmen samt det stöd familjehem och barn får.

I flertalet organisationer är det organisationen som för anteckningar om händelseutvecklingen under placeringen. Det är vanligt att organisationen i en månadsrapport till socialtjänsten redovisar hur placeringen fortgår.

8.2 Vuxna

När det gäller en av paraplyorganisationerna som vänder sig till vuxna dokumenterar konsulenterna sitt arbete kring samtliga klienter i var sin anteckningsbok som de alltid har med sig. Där finns uppgifter om samtliga klienter och familjehem som man har kontakt med. På kontoret finns pärmar där varje klient har sin flik. Där samlas avtal och alla de handlingar som rör klienten. I en annan pärm finns material som rör familjehemmen. Organisationen har sparat handlingar som rör personer som avbrutit behandlingen och material om de klienter som lämnat verksamheten efter avslutad behandling. I samband med placeringen skriver konsumenten en behandlingsplan som skickas till uppdragsgivaren. Den revideras i samband med förlängningar av avtalen.

Flera organisationer har en pärm eller mapp för varje klient där utredningar, avtal och andra basfakta om den aktuella placeringen förvaras. Den konsulent som är ansvarig för uppföljningen gör egna anteckningar som förs in i journalen. I vissa fall lämnas anteckningarna till någon särskilt utsedd person i organisationen som för in dem i journal och gör sammanställningarna till socialtjänsten. En av verksamheterna som har ett särskilt utvecklat behandlingsprogram har också utvecklat ett eget databaserat journalsystem.

I en granskning av dokumentationen hos en av verksamheterna som omfattade sex akter framkom att det saknades personuppgifter i två akter, att biståndsbeslut saknas i fem akter och att uppgift om vårdnadshavare saknades för tre barn.

En organisation hade olika utformning av dokumentationen beroende på uppdraget. Innehöll uppdraget utredningsuppdrag fördes tätare anteckningar. Utifrån anteckningar gjordes sammanfattande rapporter till socialtjänsten en gång per kvartal. Mellan dessa träffar fördes ingen dokumentation i akten.

Vissa av organisationerna har ganska väl dokumenterade behandlingsplaner medan de i andra fall var mindre utvecklade.

8.3 Länsstyrelsens kommentarer

Lagstiftningen är numera tydlig när det gäller dokumentation under verkställighet. Dokumentationsskyldigheten gäller inte endast för socialtjänsten utan även för all privat verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn, och gäller således även paraplyorganisationer. Det är verksamheternas skyldighet att löpande följa den utveckling som sker inom lagstiftningsområdet.

Vid utveckling av sin dokumentation kan organisationerna finna ledning i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd inom socialtjänsten (SOSFS 2006:5) samt en kommande handbok.

9 Subutex/metadon

Frågan om en patient skall ges underhållsbehandling skall avgöras av en legitimerad läkare som har ansvar för sådan behandling. Vid bedömningen skall läkaren ha en helhetssyn på patientens missbruk samt dennes hälsotillstånd och sociala situation. Bedömningen skall göras efter en personlig undersökning av patienten och i samråd med kommunens socialtjänst. Den skall dokumenteras i patientens journal.

En vårdplan skall upprättas för den patient som skall ges underhållsbehandling.

Vårdplanen skall utformas med utgångspunkt i en utredning som allsidigt och med strukturerad metodik belyser medicinska och sociala faktorer av betydelse. Den skall ge en samlad bild av patientens medicinska, psykologiska och sociala problematik, behov och förutsättningar. Den legitimerade läkare som har ansvaret för underhållsbehandlingen svarar för att vårdplanen upprättas i samråd med patienten och kommunens socialtjänst.

Genom upprättandet av vårdplanen skall patienten, beroendevården och socialtjänsten träffa en överenskommelse om de behandlingsåtgärder samt om de medicinska kontrollundersökningar, bl.a. regelbundna kontroller av urinprover, och andra särskilda villkor som skall gälla för underhållsbehandlingen. (SOSFS 2004:8)

I Skåne finns två organisationer som ger underhållsbehandling med Subutex. De har vardera en psykiatriker med beroendekompetens som ansvarig för förskrivningen. I Kronoberg har det förekommit att placerade fått underhållsbehandling. Den har då varit ordnad och klar före placeringen. Organisationen där engagerar sig inte aktivt i att ordna och erbjuder inte denna typ av behandling. I Hallands län har en organisation uppgivit att de ger Subutexbehandling för en klient efter läkares ordination.

Organisationerna i Skåne uppger att de följer Socialstyrelsens föreskrifter. De uppger också att det finns vårdplaner för klienter som har underhållsbehandling. Under de första 6 månaderna är kontroll/kontakt mellan klienten och organisationen daglig. På en av organisationerna sker all kontroll och tilldelning på kontoret. Där görs också drogkontroll.

På en annan av organisationerna kommer sjuksköterskan ut till familjehemmet som är speciellt utvalt för att ta emot placering med underhållsbehandling. I hemmet förvaras medicinen i ett låst värdeskåp. Varje klient har eget recept och sjuksköterskan fördelar medicinen i dosetter. En person i familjehemmet ansvarar efter delegation av sjuksköterskan för daglig utdelning av Subutex.

Nedtrappning och avslutning av underhållsbehandlingen är centrala faktorer för båda organisationerna. Målsättningen är att det ska ske under pågående placeringsperiod.

9.1 Länsstyrelsens kommentarer

När Subutexbehandling sker har länsstyrelserna funnit att den bedrivs i enlighet med Socialstyrelsens föreskrifter.

10 Vad anser familjehemmen

Familjehemmen har under intervju med länsstyrelsens handläggare lämnat följande positiva omdömen eller synpunkter om paraplyorganisationernas stöd åt dem.

10.1 Paraplyorganisationer som vänder sig till barn:

- Stor tillgänglighet
- Det känns tryggt att alltid ha någon att använda sig till om det blir kris
- Personalen står för kontinuitet
- Personalen är guld värda
- Vi hade inte kunnat ta emot dessa barn utan det stöd vi fått
- Toppen att personalen är mycket engagerade när det gäller de placerade barnen
- Mycket snabba med att rycka ut när det finns behov
- De är inte själviska utan lyhörda, lyssnar och är flexibla i att ta hänsyn till den enskildes mening
- Stort kunnande
- Gott bemötande – alla behandlas lika
- Bra information om vad som komma skulle
- Det är en viktig trygghetsfaktor att veta att man aldrig är ensam med sitt uppdrag.
- Konsulenterna ger god handledning och vägledning i hur man ska hantera olika situationer.
- Behandlingsmetoden
- Fritidssysselsättning

10.2 Paraplyorganisationer som vänder sig till vuxna

- Bra med hög tillgänglighet och bra stöd
- De gemensamma aktiviteterna för klienterna är bra
- Bra personal
- Konsulenterna kan alltid nås per telefon
- Personalen är kompetent och det finns bra samarbete
- Bra koncept
- Tillgång att det finns läkare och terapeut i organisationen
- Det är en viktig trygghetsfaktor att veta att man aldrig är ensam med sitt uppdrag.
- Konsulenterna ger god handledning och vägledning i hur man ska hantera olika situationer. De är ärliga och står för vad de säger och lovat. Finns alltid till hands dygnet runt och kan stötta vid strul, permissioner mm
- Behandlingsmetoden
- Fritidssysselsättning

10.3 Förslag från familjehemmen på förbättringsområden

- Bra om man kunde få utbildning t ex kring ADHD
- Mer kontakt med socialtjänsten vore önskvärt
- Ersättningen borde vara högre

- Skulle tycka att det var positivt att träffa andra familjehem för att t ex lyfta frågor om förhållningssätt
- Brister i att ge övergripande information i tid
- Kritik finns mot att organisation enbart har f d missbrukare som personal
- Bättre kommunikation mellan organisationen och familjehemmet
- Bättre rutiner för utbetalning av lön till familjehemmet
- Mer erfarenhet i uppbyggandet av organisationen
- Bättre rutiner och att de följs
- Bättre rollstruktur så att man vet vem som gör vad
- Mer stöd, handledning och utbildning
- Utredningssituationen upplevdes som jobbig, alltför långa pass och ingående frågor

Under senare år har en ny verksamhet inom familjehemsvården vuxit fram vuxit fram för att tillhandahålla familjehem. Verksamheten har fyllt luckor i familjehemsvården. En av verksamheternas styrkor är att de är lättillgängliga för familjehemmen. När hemmen behöver kontakt finns konsulenterna beredda. Familjehemmen upplever också att personalen i organisationerna är kunniga.

För att bringa klarhet i hur paraplyorganisationerna arbetar och vilka uppdrag de får från kommunerna har länsstyrelserna i Blekinge, Hallands, Jönköpings, Kalmar, Kronobergs och Skåne län genomfört en tillsyn av de företag och organisationer i enskild regi som erbjuder konsulentstött familjehemsvård.

Syftet med tillsynen har bland annat varit att kartlägga omfattningen och kvaliteten i verksamheterna samt att granska vilka uppdrag kommunerna ger till dessa. Resultatet av tillsynen redovisas i denna rapport.

Tillsynen har visat att rollfördelningen mellan organisationer och socialtjänsten ibland har varit oklar. Lagstiftningen visar dock tydligt att ansvaret för all myndighetsutövning ligger på socialnämnden. De uppgifter som socialnämnden kan anlita organisationerna för är stöd till familjehemmen, rekrytering och behandlingsinsatser som sker i familjehemmen av anlitade konsulter.



Länsstyrelserna

Blekinge län
Hallands län
Jönköpings län
Kalmar län
Kronobergs län
Skåne län

För mer information kontakta:

Björn Bennrup, tel. 040-25 23 38 eller Ingrid Andersson, tel. 040-25 23 36

www.lansstyrelsen.se

ISBN 91-85363-88-X